

УДК 330.322

В.М. КУДРЯВЦЕВ, аспірант, ХНАДУ, Харків

СИСТЕМА ІНДИКАТОРІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

В даній роботі запропоновано концепцію інвестиційної безпеки підприємства, а також розроблено відповідну систему її показників, яка складає критеріальну базу індикативних показників для її оцінки.

Conception of investment safety of enterprise is offered in this work, and also the proper system of its indexes, which makes the criterion base of indicative indexes for its estimation, is developed.

Ключові слова: інвестиційна безпека, індикатор, система індикаторів, концепція.

Вступ. Критичний знос основних виробничих фондів за гострого дефіциту інвестиційних ресурсів суттєво обмежує конкурентоспроможність українських товаровиробників, а відтак і національної економіки в цілому, обмежує можливості інноваційного розвитку і водночас активізує комплекс загроз економічній безпеці підприємств. Тому в умовах інвестиційної кризи актуальність розробки інструментарію дослідження економічної безпеки підприємств і такої важливої її складової як інвестиційна безпека викликана практичними завданнями реформування української держави, виробленням нової сучасної політики забезпечення національної безпеки.

Коли же йдеться про забезпечення інвестиційної безпеки підприємств, то основні заходи управління повинні бути спрямовані на, по-перше, забезпечення ліквідності і платоспроможності підприємств на підставі оптимального поєднання власних і залучених джерел засобів, та по-друге, отримання прибутку і забезпечення відповідного рівня рентабельності, достатнього для задоволення всіх своїх потреб при здійсненні основної, інвестиційної і фінансової діяльності.

Аналіз наукових робіт по дані проблематики дозволяє виділити два основних підходи до оцінки рівня безпеки: індикативний, який спирається на визначення порогових значень індикаторів, та оцінка ступеня небезпеки загроз. З огляду на спрямованість наукового пошуку, у цій роботі дослідницьку увагу буде сконцентровано на першому підході.

Останнім часом розробці цієї проблеми присвячені роботи таких вітчизняних вчених як Шевчук В.О., Сухоруков А.І., Кириленко В.І. [1, 2] та зарубіжних фахівців Паштова Л.Г., Олейников А.А. [3, 4].

Постановка задачі. Розробка системи індикаторів інвестиційної безпеки підприємства, яка повинна визначити рівень якості при прийнятті управлінських

рішень та передчасно сигналізувати про небезпеку, передбачити заходи щодо її уникнення чи зниження негативних наслідків її дії.

Методологія. Методологічною основою дослідження стали фундаментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних економістів. Основними методами дослідження, використаними в роботі, є: абстрактно-логічний (теоретичне узагальнення і формування висновків); метод порівнянь та системно-структурний аналіз.

Результати. Для обґрунтування системи індикаторів інвестиційної безпеки підприємства розробляється концепція інвестиційної безпеки. Концепція інвестиційної безпеки підприємства – це система поглядів, ідей, цільових настанов, пронизаних єдиним задумом, на проблему безпеки вкладення інвестиційних ресурсів у розвиток того чи іншого об'єкта, а також систему заходів, шляхів, напрямів досягнення поставлених цілей в умовах невизначеності й існування як внутрішніх, так і зовнішніх загроз.

Концепція – це не якась докладна програма чи план гарантування безпеки, а принципова позиція, задум, система поглядів, вимог та умов організації заходів безпеки для інвестора, що бажає вкласти свої кошти в який-небудь інвестиційний проект [1].

На нашу думку, концепція інвестиційної безпеки може бути побудована на основі комплексного підходу і включати такі блоки.

1-й блок. Виявлення і класифікація загроз інвестиційної безпеки.

Цей блок є одним із найважливіших для побудови концепції інвестиційної безпеки, оскільки здатність миттєво реагувати, вчасно ліквідувати, запобігати, припиняти, нейтралізувати, локалізувати появу загроз – головна ознака безпеки.

До критеріїв безпеки належать наявність запасу міцності системи в умовах можливих впливів і збурень, що з'являються, адекватність реакції на збурення, динаміка нагромадження загроз.

II-й блок. Визначення та групування об'єктів моніторингу інвестиційної безпеки.

Необхідність створення системи моніторингу інвестиційної безпеки зумовлена існуванням взаємозв'язку проблем інвестиційної безпеки з проблемами економічної безпеки, наявністю різноманітних загроз інвестиційній безпеці. Тому в першу чергу варто визначити об'єкти системи моніторингу інвестиційної безпеки.

Виділяють дві групи таких об'єктів, а саме:

– об'єкти прямого впливу, тобто такі об'єкти інвестиційної безпеки, на які система може безпосередньо впливати і які прямо можуть викликати кризові ситуації в економіці і соціальній сфері,

– об'єкти непрямой дії, що належать до інших сфер інвестиційної безпеки. Ці об'єкти висувають додаткові вимоги до інвестиційної сфери. Незважаючи на те, що вони не є прямою характеристикою інвестицій, ці об'єкти визначають або їхні

додаткові можливості (наприклад, енергозбереження, утилізація відходів тощо), або супроводжувані ними небезпеки (можливості аварій, що викликають негативні екологічні наслідки тощо).

III-й блок. Формування сукупності показників і бази даних для діагностики інвестиційної безпеки.

При формуванні системи показників необхідно враховувати такі умови:

- сукупність показників має бути взаємозв'язана в рамках загальної принципової схеми діагностики;
- сукупність показників повинна відповідати переліку основних загроз інвестиційній безпеці;
- перелік показників має бути мінімальним, легкодоступним і простим у розрахунках;
- показники повинні бути синхронізовані в часі, що дасть змогу обмежити використання значної кількості показників;

Виконання цих умов допоможе провести діагностику інвестиційної безпеки з мінімальними витратами часу.

Перелік показників, необхідних для проведення діагностики інвестиційної безпеки, наведений у таблиці 1, 2.

Перелічені показники пропонується розділяти на два основних типи. До першого типу відносимо показники критеріального типу, за значеннями яких можна зробити висновок про стан безпеки підприємства. Оскільки ці показники відображають динаміку розвитку стану безпеки, то вони є індикаторами загроз інвестиційній безпеці і називаються індикативними показниками.

Таблиця 1 – Індикативні показники інвестиційної безпеки підприємства

№ з/п	Показник	Позначення
1	Індекс фізичного обсягу виробництва (послуг)	E_1^t
2	Індекс зміни рентабельності продукції (послуг)	E_2^t
3	Індекс зміни поточної ліквідності підприємств	E_3^t
4	Відношення кредиторської заборгованості до випуску продукції	E_4^t
5	Відношення дебіторської заборгованості до випуску продукції	E_5^t
6	Відношення інвестицій в основний капітал до обсягу	E_6^t
7	Ступінь зносу основних фондів підприємств	E_7^t
8	Відношення власних та позикових коштів	E_8^t

Таблиця 2 – Показники, що безпосередньо формують індикативні показники

№ з/п	Показники	Позначення
1	Обсяг виробництва i -го підприємства галузі в рік t , млн. грн.	V_i^t
2	Те саме в рік $t-1$, млн. грн.	V_i^{t-1}
3	Рівень рентабельності i -го підприємства галузі в рік t , %	P_i^t
4	Те саме в рік $t-1$, %	P_i^{t-1}
5	Коефіцієнт поточної ліквідності i -го підприємства галузі в рік t , %	L_i^t
6	Те саме в рік $t-1$, %	L_i^{t-1}
7	Кредиторська заборгованість i -го підприємства галузі в періоді, що аналізується, млн. грн.	$KЗ_i^t$
8	Дебіторська заборгованість i -го підприємства галузі в період, що аналізується, млн. грн.	$ДЗ_i^t$
9	Інвестиції в основний капітал i -го підприємства галузі в період, що аналізується, млн. грн.	$I_{ок,i}^t$
10	Зношеність основних виробничих фондів (ОВФ) i -го підприємства галузі в період, що аналізується, млн. грн.	$ЗН_i^t$
11	Балансова вартість ОВФ i -го підприємства галузі в період, що аналізується, млн. грн.	$БВ_i^t$
12	Власні засоби i -го підприємства галузі в період, що аналізується, млн. грн.	$ВЗ_i^t$
13	Позикові засоби i -го підприємства галузі в період, що аналізується, млн. грн.	$ПЗ_i^t$

До другого типу відносять показники, що безпосередньо формують індикативні показники.

IV-й блок. Проведення індикативного аналізу щодо ситуації інвестиційної безпеки в цілому.

V-й блок. Оцінка ситуації щодо стану інвестиційної безпеки в цілому на підприємстві, що дасть змогу вжити активних заходів щодо гарантування безпеки.

VI-й блок. Розробка концепції моніторингу і програмно-цільових заходів щодо сценаріїв для ослаблення, нейтралізації та ліквідації дії загроз інвестиційної безпеки.

Розглянуті основні блоки комплексного підходу до дослідження інвестиційної безпеки пропонується подати у вигляді такої схеми (рис. 1).

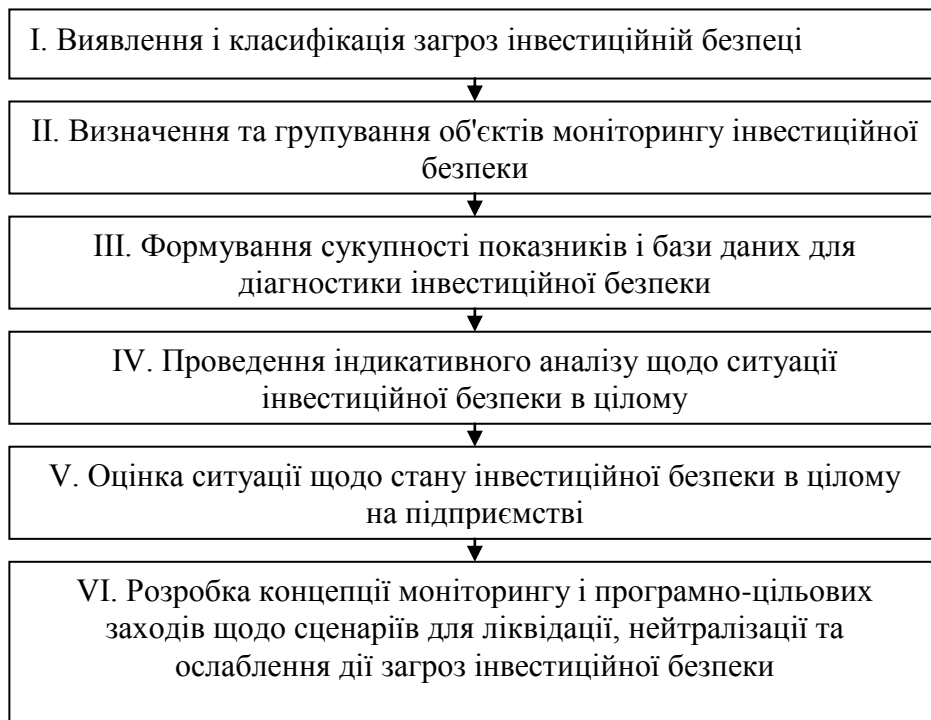

Рис. 1 – Схема дослідження інвестиційної безпеки

Будь-яка безпека повинна бути вимірною. Тому необхідно розробити відповідну систему показників-індикаторів інвестиційної безпеки, яка складає її критеріальну базу.

Система показників-індикаторів інвестиційної безпеки, що складає критеріальну базу, має враховувати такі моменти:

по-перше, можливість використання параметрів як державними органами виконавчої влади, так і органами законодавчої влади;

по-друге, система індикаторів повинна бути сумісна з чинною методологією статистичного обліку, планування і прогнозування;

по-третє, можливість використання цих індикаторів для моніторингу інвестиційної безпеки і прогнозування впливу факторів, що детермінують інвестиційну безпеку.

Для формування системи індикаторів інвестиційної безпеки нами була застосована така класифікація показників:

Показники критеріального типу, за значеннями яких можна зробити висновок про стан інвестиційної безпеки.

Показники, що прямо формують індикативні показники інвестиційної безпеки.

Показники, які опосередковано формують стан інвестиційної безпеки або відображають її вплив на стан інших сфер.

Така класифікація дає змогу визначити стан справ у реальному секторі економіки, оцінити ступінь ризикованості інвестиційних вкладень у той чи інший вид економічної діяльності, а також правильно сформулювати цільові настанови,

необхідні для ліквідації факторів, які негативно впливають на інвестиційну безпеку.

Показники перших двох груп називають показниками першого рівня (П1). Показники третьої групи відносяться до показників другого рівня (П2).

База даних має бути програмно пов'язана з алгоритмом індикативного аналізу. Це дасть змогу проводити обробку великих масивів інформації як у територіальному, так і часовому розрізах і підвищити точність одержуваних результатів діагностики інвестиційної безпеки.

Формування сукупності індикативних (критеріальних) показників проведено нами на основі показників першого рівня. Це є наслідком неповноти інформації, що надається статистичними і галузевими інститутами. Для розв'язання цієї проблеми потрібно створити систему моніторингу інвестиційної безпеки.

Нині зміна обсягів інвестицій у реальному секторі економіки супроводжується зміною їхньої технологічної структури. Зростає частка інвестицій в активну частину основних засобів. Проведений аналіз джерел інвестицій показав, що на сьогоднішній момент значним джерелом інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій. Однак з'явилась тенденція до зростання частки залучених коштів та частки кредитів банків і позичкових коштів у джерелах фінансування основного капіталу. При цьому інвестиції, особливо іноземні, спрямовуються в ті галузі реального сектору економіки, що відрізняються високим рівнем рентабельності, швидкою окупністю вкладень і де виробництво характеризується коротким періодом освоєння. Але сьогодні для виходу економіки з кризового стану необхідні довгострокові інвестиції.

Інформаційна база для діагностики інвестиційної безпеки підприємств, на нашу думку, повинна включати такі показники:

1. Індекс обсягу виробництва аналізованого підприємства у % до попереднього року (E_1^t):

$$E_1^t = \frac{V^t}{V^{t-1}}, \quad (1)$$

де V – обсяг виробництва підприємства, грн.

2. Індекс зміни рентабельності продукції аналізованого підприємства у % до попереднього року (E_2^t):

$$E_2^t = \frac{P^t}{P^{t-1}}, \quad (2)$$

де P – рівень рентабельності підприємства, %.

3. Індекс зміни поточної ліквідності підприємства (E_3^t):

$$E_3^t = \frac{L^t}{L^{t-1}}, \quad (3)$$

де L – рівень ліквідності підприємства, %.

4. Відношення суми одержаних кредитів до обсягу реалізованої продукції (послуг) (E_4^t)

$$E_4^t = \frac{K^t}{V_{\text{реалз.}}^t}, \quad (4)$$

де K – сума отриманих підприємством кредитів, грн;

$V_{\text{реалз.}}$ – обсяг реалізованої продукції (послуг), грн.

5. Відношення дебіторської заборгованості до випуску промислової продукції підприємства (E_5^t):

$$E_5^t = \frac{ДЗ^t}{V^t}, \quad (5)$$

де $ДЗ$ – дебіторська заборгованість підприємства, грн;

V – обсяг виробництва підприємств, грн..

6. Відношення інвестицій в основний капітал до обсягу о виробництва підприємства (E_6^t):

$$E_6^t = \frac{I_{\text{ок.}}^t}{V^t}, \quad (6)$$

де $I_{\text{ок.}}$ – інвестиції в основний капітал, грн.

7. Ступінь зносу основних фондів підприємства (E_7^t):

$$E_7^t = \frac{З^t}{BB^t}, \quad (7)$$

де $З$ – знос основних виробничих фондів підприємства, грн;

BB – балансова вартість основних виробничих фондів підприємства, грн.

8. Відношення власних та позикових засобів (E_8^t):

$$E_8^t = \frac{BЗ^t}{ПЗ^t} \quad (8)$$

де $BЗ$ – власні кошти підприємства, грн;

$ПЗ$ – позикові кошти підприємства, грн.

Висновки. Розробка системи індикаторів інвестиційної безпеки підприємств особливо в кількісному вимірі, повинна визначити рівень якості при прийнятті управлінських рішень та передчасно сигналізувати про небезпеку, передбачити заходи щодо її уникнення або зниження негативних наслідків її дії. Норматив порогового значення показника інвестиційної безпеки це, поперед усім, інструмент сигналізації (попередження) про майбутню загрозу безпеці.

Список літератури: 1. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : [монографія] / В. І. Кириленко – К. : КНЕУ, 2005. – 232 с. 2. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / [НІПМБ за ред.. А. І. Сухорукова]. – К. 2003, – 64 с. 3. Паітова Л. Г.

Инвестиционная составляющая экономической безопасности : [монография] / Л. Г. Паштова – М. : Изд-во Гном и Д, 2001. – 240 с. **4.** *Олейников А. А.* Экономическая безопасность и инвестиции (теория и практика) / А. А. Олейников – М. : Издательство, 2000. – 233 с.

Подано до редакції 04.01.2011